LITERATURA STRAINA

SCRIITORI UNGURI ARDELENI

Gânduri despre un măgar

de DANIEL NAGY

I

Azi am auzit un măgar zbierând. Ţinea gâtul întins, ochii închişi şi zbiera cu glas inform, zgâriat, de măgar... Oamenii s'au oprit o clipă înaintea lui, au zîmbit şi au plecat mai departe. Nimeni n'a chemat sergentul, n'a alergat nimeni pe stradă, nimeni nu l'a izbit în cap, nimeni n'a fugit de el... oare pentru ce?

Pentru ce?

Pentru ce e mai deosebit un măgar decât un om? Căci, nu-i aşa, se întâmplă uneori, că şi unuia dintre oameni îi vine — şi ar vrea — să urle de ceva. Dar ce s'ar întâmpla oare cu el dacă ar începe să urle? Lumea s'ar îngrămădi în jurul lui, sergenţii ar veni în grabă, ar răsuci la spate mâinile fratelui nostru până ce ar pârâi bine. şi l-ar duce la casa de nebuni, — şi dacă şi acolo ar mai urla —, l-ar vârî într'o celulă subpământeană, ca să tacă.

Pentru ce?

Pentru ce un măgar are mai mult drept să zbiere decât un om?

Poate pentru că flămânzeşte?... Dar omul?

Sau poate că se plictiseşte?... Dar omul?

Sau îi este frig?... Dar omul?

Sau poate că e greu carul pe care trebue să-l tragă?... Dar omul?

Sau i-a venit în minte locul mărăcinos al odihnei?... Dar omul?

Sau poate că îl doare ceva?... Dar omul?

Sau că soarta lui e desnădăjduită?... Dar a omului?

Sau că în viaţă nu simte nici o bucurie?... Dar omul?

Ori atunci a zbierat numai din instinct?

Ori pentru că nu poate vorbi decât astfel?

Ori... pentru ce? Pentru ce el poate zbiera? Are pentru asta mai multe motive decât fratele nostru? Nu. Nici atâtea. Ba nici pe jumătate atâtea. Ba la drept vorbind nu are nici un motiv, căci măgarul e o fiinţă mai distinsă decât sunt eu şi tu, pentru că el are un privilegiu: simpatica lui prostie; — dar mai ales pentru că din nervii lui cerebrali lipseşte o fibră nervoasă — cu totul de prisos şi nefolositoare — aşa numitul nerv al blestemului, care este, în schimb, privilegiul omului. Nervul acesta e cel care îţi cântă în ureche moartea, deşertăciunea, golul fără ţintă; — el îţi cântă veşnicul scârţâit: că viaţa — în nici o împrejurare, în nici un fel, chip si situaţie — nu are rost; căci, ori cum ai lua-o, la urmă te aşteaptă tot moartea, furcile, ghilotina: căci este indiferent cum vei muri, prncipalul e că vei muri, — şi starea ta de aici nu se deosebeşte de starea, dintre cei patru pereţi ai închisorii, a [illegible] nici cei puţini de grajdul regească.

Nu este nici o scăpare. Nu e... şi dacă nu e, pentru-ce nu poţi urla şi tu dacă îţi vine?

Sau poate că nu îţi vine niciodată?

Atunci eşti destul de prost.

II

— Şi eu? — m'ar putea întreba jicnit vreunul mai îngâmfat.

— Nu, — i-aş răspunde, — d-ta nu eşti prost, căci pe lumea aceasta n'a fost decât un singur prost, — un înţelept, care era stăpânit de mania, ca să transforme lumea cu totul. La marginea grădinei acestui înţelept era un lac mare şi în lac erau broaşte. Orăcăitul broaştelor tulbura însă gândurile adânci ale înţeleptului şi atunci el se hotărî să înceapă transformarea lumii dela broaşte. Se coborî la lac, se aşeză pe marginea lui şi socoti, până în cele din urmă, că marea muncă se va putea începe, în chipul cel mai înţelept, uniformizând limbile broaştelor. Toate broaştele să orăcăie la fel!... Luă în mână o nuia de salcie, intră în apa lacului, izbi odată cu nuiaua, în semn de linişte, şi strigă la broaşte:

Fiecare să orăcăie ca cea cu burta mare, de colo, din colţ! Aşa, frumos, mezzo-sopran. Pe cea care va cuteza să orăcăie într'altfel, o voi lovi în cap!

Şi începu să gesticuleze cu nuiaua... sfârşitul a fost însă, că a călcat într'o groapă, s'a scufundat, şi — mai înainte de aş-i fi terminat marea operă: — l-au mâncat broaştele.

III

— Dar ce legătură are asta cu măgarul? — ar putea întreba nesocotitul îngâmfat.

— Aceiaş legătură, — i-aş răspunde — ca cea dintre noi doi, adică: nici una. Vorbesc doar, aşa, — aş continua — pentru că am limbă şi mă tem de Dumnezeu, care — s'ar putea întâmpla — să se mânie odată pe lumea aceasta pentru marile şi hidoasele noastre păcate, — să ia biciul şi să bată crâncen pe toţi măgarii de aci: pe oameni, pe broaşte, pe măgari... să-i bată până la cea mai sângeroasă zdrenţuire, — şi să sloboadă, apoi, asupra hoiturilor ceata lui de vulturi hrăpitori...

— Pentru ce — m'ar putea întreba din nou îngâmfatul, cel peste măsură de prost.

— Uite domnule — i-aş răspunde — d-ta pari a fi un om inteligent, însă eu nu voi mai discuta cu d-ta până ce nu vei da un răspuns potrivit unei întrebări de ale mele. De pildă: spune-mi câte picioare ai d-ta?

— Două — ar răspunde şi eu mi-aş clătina capul tăgăduind.

— Nu, domnul meu, d-ta ai patru picioare, întocmai ca măgarul. Dar firea a îndreptat mijlocul d-tale numai pentru simplul motiv, ca — atunci când vei cădea — să cazi cât mai de sus. Şi ştii ceeace este mai grozav, mai de desnădăjduit? D-ta eşti tocmai în cădere, tocmai te clatini, şi asta încă dela începutul încolţirei d-tale la viaţă; aşa cum o vezi...

— Sau poate că nu o vezi? Atunci, să am iertare, retrag, atunci au fost doi nebuni pe lume...

IV

— Dar... — ar bâlbâi îngâmfatul ofensat — dar... şi eu i-aş tăia vorba.

— Ţi-ai putea închipui pentru o clipă viziunea asta mare, tăcută? Pământul pe care n'a mai rămas nimic decât pământ nesfârşit, pământ plicticos şi pustiu, pe învelişul căruia se întinde o uriaşe pată neagră de oameni morţi, flori moarte, măgari morţi;—ţi-l-ai putea închipui, astfel, pentru o clipă? Şi ce crezi, dacă de sub loviturile biciului lui Dumnezeu ar scăpa un singur măgar, — ce ar face acesta, când cu ochii lui rotunzi şi trişti ar privi împrejur peste această panoramă tăcută? Crezi că ar începe să pască? Ar paşte scăieţi sălbatici? Nu e probabil. Eu cred că s'ar ridica în două picioare şi ar zbiera prelung în liniştea din jur, cu un zbierăt puternic, speriat, căci l-ar durea inima. Şi vezi, dragă prietene, deosebirea dintre d-ta şi un măgar este, că el are curajul să sbiere dacă îl doare inima, pe când d-ta nu.

— Sau poate că pe d-ta nu te doare niciodată inima? Asta ar fi ciudat, căci d-ta nu mănânci scăieţi... Şi cu toate acestea ştii d-ta pentru ce a zbierat măgarul acela? L-a durut inima, sărmanul.

Trad de I. Lupu

* * *

JULES RENARD

Portretul

Ca să iau o poză naturală, m'aşez cum am obiceiul; întind piciorul drept şi stângul rămas îndoit, strâng o mână şi întind pe cealaltă pe genunchiu, mă ţin ţeapăn şi întors cam în trei sferturi, fixez un punct şi surâd.

— Pentru ce surâdeţi? îmi zice fotograful.

— A! Surâd prea de vreme?

— Dar cine v'a spus să surâdeţi?

— Vă cruţ de-a mi-o cere. Cunosc obiceiul. Nu mă fotografiez pentru prima oară. Nu mai sunt un copil căruia să-i spui: „Micule, uită-te la păsărica ceea". Surâd singur, dinainte, şi pot să surâd mult timp aşa. Asta nu mă obosesţe de loc.

— Domnule, zice fotograful, e hotărât că vreţi o fotografie bună, şi nicidecum o imagine oarecare, impersonală şi vagă, despre care chiar linguşitorii n'ar putea spune decât, extrem de politicoşi: „Da, e ceva!"

— Vreau o fotografie, zic, în care totul să fie asemănător, plin de viaţă, uimitor, gata să vorbească, să strige, să sară din ramă, etc... etc...

— Pentru aceasta, îmi zise atunci fotograful, încetaţi de-a mai surâde. Cel mai fericit om din lume preferă grimasa. Când suferă, când e necăjit, când munceşte, are pe faţă o grimasă. Tot aşa când iubeşte, când urăşte sau sunteţi sigur că nu-i nimeni să vă vadă. Dar părinţii şi prietenii dumneavoastră, nu vă cunosc decât ca o figură posacă, ursuză, şi dacă ţineţi să le oferiţi un portret pe care să-l garantez, credeţi-mă, domnule, faceţi o grimasă.

* * *

NOTE

La Paris a fost scoasă în vânzare publică biblioteca defunctului Arthur Meyer. Volumele din rafturile acestei biblioteci celebre a provocat curiozitatea tuturor intelectualilor pentru că printre ele se află „Pensées" de Pascal cu un autograf al autorului către d-na Perier şi un exemplar din tragedia lui Corneille „Horace" cu o dedicaţie pentru poetul Pellisson.

Printre alte autografe de mare valoare există şi una din scrisorile pe care regina Scoţiei, Maria Stuart, o adresează, din închisoare, marei sale rivale Elisabeta a Engliterii

* * *

Ultimul volum al marelui poet şi dramaturg german Hauptmann poartă titlul: *A nu se citi.*

* * *

In Italia circulă o listă de subscripţii, pe care toţi şcolarii se înscriu cu gologanul lor, pentru a contribui la suma necesară ridicărei unui monument în amintirea lui Edmondo de Amicis, celebrul autor al romanului „Cuore".

* * *

Premiul Nobel, pentru literatură, va fi cerut anul acesta de Turci spre a încununa opera literară a poetului lor Abdul-Hak-Hamidbey.

* * *

Unul din duşmanii neîmpăcaţi ai lui Heine a fost, precum se ştie, fostul împărat al Germaniei Wilhelm II. Acesta n'a putut mistui nici odată usturătoarele strofe din *Atta Troll*. Marele liric german, a cărui poezie limpede ca lacrima a cucerit toate popoarele şi toate inimile, era un proscris al ultimului Hohenzollern încoronat la Berlin Zadarnic admiratorii lui au vrut să-i ridice o statuie la Düsseldorf, în zadar se amintea, că Franţa i-a dat lui Heine un loc de onoare în cimitirul Petre Lachaise, Wilhelm al II-lea, înconjurat de Moltke, Hindenburg şi Reventlow... n'a văzut de cât un „trădător" în genialul poet. Şi pieţele Germaniei pline de statuile tuturor generalilor, profesorilor şi miniştrilor — n-au o singură statuie a lui Heinrich Heine, poetul eternelor dureri şi iubiri al omenirei.

Astăzi un grup de scriitori, din care fac parte cei mai mari artişti germani lansează un apel, pentru ridicarea — chiar în Düsseldorf — unei statui marelui exilat Heine!. Şi apelul, o filipică la adresa lui Wilhelm al II-lea, este salutat cu entusiasm de admiratorii marelui poet.

Statuia lui Heine este un semn de expiare a păcatelor. Este necrologul lui Wilhelm al II-lea. Intruchipează însă şi ideea triumfătoare. Heine a învins pe Impăratul Germaniei.

* * *

Daniel Nagy, autorul „Gândurilor despre un măgar", este preţuit ca fiind unul dintre cei mai talentaţi scriitori unguri din Ardeal. Tânăr încă, a cucerit succese frumoase câştigând diferite premii literare importante. Isi risipeşte spiritul şi talentul, — fără economie, — în articole, povestiri, nuvele, romane şi teatru.

In prezent conduce, împreună cu Z. Franyo, cea mai mare revistă literară ungurească: „Genius" din Arad.

raleviciul Marco si Mina din Costur

— BALADA POPULARĂ SÂRBESACĂ —

Stă Marco cu maica-i la cina de seară,
Cu pâine uscată şi vin din cel roşu.
Dar Marco primeşte trei cărţi de departe
O carte venise din marele Stambul,
Veni dela Ţarul Poiazet vestitul.
Din Buda, cetatea cea mare-i a doua,
Trimisă de Craiul stăpân peste Buda
A treia e carte din Sibii venită,
O scrie voivodul, cel Iancu Sibianul.
In cartea ce-i scrie Sultanul Poiazet,
Il cheamă pe Marco în oastea-i să vin
Să lupte departe cu — Arabii sălbateci.
In cartea venită din Buda cea albă,
Frumos îl pofteşte cel craiu dela Buda,
Ca naş îl pofteşte pe craiu să-l cunune
Cu Doamna crăiasă în ziua de nuntă.
In cartea venită din Sibii cetatea,
Cel Iancu voivodul frumos îl pofteşte,
La pruncii din leagăn el naş să le fie.

* * *

Iar Marco întreabă pe maica-i bătrână:
„Invaţă-mă, maică, să fac cum e bine
Şi unde se cade întâi a mă duce:
In oastea turcească să merg mai'nainte,
Ori, poate-i mai bine la craiul din Buda
Cununa de nuntă să pun eu pe capu-i?
Ori merg la Sibiiul, la Iancu voivodul,
Ce vrea să-i fiu naşul la pruncii din leagăn?"
Şi vorba-i 'ntoarse bătrâna zicându-i:
„O fiule scumpe, tu Cralevici Marco!
De mergi tu la nuntă, e din veselie,
De mergi la botezuri, e din datorie,
Dar numai nevoia te duce la oaste.
Ci du-te, bălete, la Ţarul Poiazet
Şi Domnul din ceruri ne iartă greşeal
Iar turcii mai bine se poartă cu tine."
Ascultă şi Marco de spusele mă-sc
De grab'se găteşte la oaste să meargă,
Pe sluga Goluban o duce cu dânsul.
Dar când fu să plece, îi zise bătr
„Ascultă, bătrâno, tu maică-mi iubită!
De vreme să'nchideţi a curţilor poartă,
Târziu dimineaţa din nou s'o deschideţi.
Am ceartă de sânge şi mare mi-i sfad
Cu Mina procletul, cel Mina din Costur
Că, maică, mi-i teamă că află şi vine
Şi-mi pradă, — 'mi dărâmă şi curte şi ca

* * *

Şi Marco se duce la Ţarul în oaste,
Iar când ajunseră popasul al treilea,
Stă Marco la masă, la cina de seară,
Goluban îi toarnă din vinul cel rumen.
Ia Marco paharul, dar somn îl apucă
Il scapă din mână şi cade pe masă.
Trezit e de slugă ce-astfel îi grăeşte:
„Stăpâne puternic, tu Cralevici Marco!
In oaste tu fost-ai cam des până astăzi,
Dar nu ştiai să tremuri şi frică să-ţi fie,
Din mână să-ţi cadă paharul de teamă!"
Se scutură Marco din somn şi din visu
Şi sluga Goluban astfel îi vorbeşte:
„Goluban, tu slugă plecată şi bună!
Puţin aţipit-am, ş'un vis ce visat-am,
Ciudat, nu se spune, şi'n vreme ciudată:
O groaznică ceaţă şi neagră şi deasă,
Se'naltă din Costur, cetatea cea albă,
Şi'n jurul cetăţii din Prilep se lasă.
In ceaţă e Mina, voivodul din Costur,
Şi pradă, dărâmă şi curtea şi casa-mi,
Aprinde şi arde averile-mi toate,
Cu caii săi trece pe maica-mi bătrână
Şi duce'n robie pe — Anghela-mi iubită,
Din grajduri răpeşte toţi caii mei sprinten
Imi ia şi comoara de aur, procletul!"
Iar sluga Goluban lui Marco-i grăeşte
„N'ai frică, stăpâne, tu Cralevici Marco!
Voinicii visează tot visuri de-acestea.
Minciună e visul, dreptatea-i la Domnul!"

* * *

La Ţarigrad Marco şi sluga veniră.
Iar Ţarul ridică puternică oaste.
Dincolo de marea cea'ntinsă porniră,
In ţara-arăpească, la oameni sălbateci,
Cetăţi de pe ţărmuri în mâini le trecură.
De-acasă lui Marco o carte-i soseşte,
Că sunt dărâmate şi arse sunt toate,
De cai e călcată cea maică bătrână,
Că scumpa-i nevastă e dusă'n robie.
Atuncea sărmanul Cralevicium Marco
Lui Ţarul Poiazet căzu la picioare:
„Stăpâne şi Ţare ce mi-eşti ca părinte!
Imi sunt dărâmate şi curte şi casă,
Soţia-mi iubită e dusă'n robie.
Şi maica-mi bătrână de cai fu călcată,
Prădată, răpită-i comoara-mi de aur,
De Mina din Costur, de Mina procletul."
Il mângâie Ţarul şi astfel îi vorbeşte:
„N'ai frică, voinice, tu fiule Marco!
De-s arse, stricate şi casă şi curte,
Iţi fac eu de grabă mai bune, frumoase,
Alături de-a mele şi aşa de frumoase.
De Mina voivodul averea-ţi răpit-a,
Te fac să fii agă ce birul îl strânge,
Şi strângi bogăţie de trei ori mai mare
De-i dusă'n robie Anghela nevasta-ţi,
Iţi dau eu nevastă mai bună ca dânsa".
Dar Marco se 'ntoarse şi-i zise grăind:
„Mulţi ani, o stăpâne, prea bune părinte!
Când tu lângă tine palat îmi dura-vei,
Mă blestemă veşnic norodu-mi sărmanu:
„Priviţi la spurcatul, la câinele Marco!
„Duşmani-i prădară şi casă şi curte,
„El uită de toate şi-şi uită norodul!"
De vrei să fiu agă ce birul îl strân
Nu pot dela lume să cer să plătească,
Mă blestemă iarăşi norodu-mi sărmanul:
„Priviţi la spurcatul, la câinele de Marco!
„Averea-i cea veche prădată fu toată,
„Pustie rămână-i averea cea nouă!"
Şi nu-i cu putinţă să iau o nevastă,
Când scumpa-mi Anghela e încă în viaţ
Din oaste-ţi alege-mi ieniceri trei sute,
Şi dă-le lor coase mai bune-ascuţite,
Şi dă-le trei sute prăjini mai uşoare,
Voi merge la Costur, la Mina procletu
Căci, poate, nevasta-mi o scap din robie

* * *

Poiazet îl dete ieniceri trei sute,
Le dete şi coase mai bune-ascuţite
Şi dete trei sute prăjini mai uşoare,
Iar Marco-i învaţă şi astfel le grăeşte:
„Voi fraţi şi tovarăşi, trei sute ienice
Să mergeţi de-adreptul la Costur cea alb
Şi'atunci când ajungeţi cu toţii'n cetate,
Vă'ntâmpină grecii cu vesele vorbe:
Ce bine, vor zice, argaţi că veniră,
Să-i punem la vie să sape mai eftin.
La-a grecilor vorbe nu daţi ascultare,
Ci corturi întindeţi sub Costur cetatea.
Şi vin şi rachiuri să beţi fără milă,
Pân' însumi veni-voi pe voi să vă'ntâmpin
Şi merg ienicerii, trei sute la număr,
Merg drept spre cetatea cea dalbă din Cos
Iar Marco se duse la Sfânta Agora,
Păcatele-şi spune ş'apoi se grijeşte.
Vărsat-a mult sânge'n viaţă viteazul.
In haine se'nbracă smerit de călugăr,
Isi lasă şi barba de mijloc să-i treacă,
Potcap de călugăr, pe capu-i îşi pun
Şi sprinten se-aruncă pe Şaraţ vestitul,
Şi'n goană se duce la Costur cetatea.

* * *

La Costur stă Mina şi vin din cel roş
Tot bea şi-i slujeşte nevasta lui Marco.
Iar Mina din Costur pe Marco-l întreabă:
„Pe Domnul, ia spune-mi, tu negre călugă
„De unde găsit-ai tu calul bălţatul?"
Iar Marco se'ndreaptă şi vorba-i în
„Mă jur eu pe Domnul, voivode puterni
C'am fost în oştirea lui Poiazet Ţarul,
In ţara pustie, la-Arapii sălbateci.
In oaste-i fusese un prost oarecare,
Ce Marco mi-l cheamă, Cralèviciul Marc
Pe câmpul de luptă el moartea găsi
Iar eu fui acela la groapă ce-l dusei.
Iar el îmi scrie la carte şi-mi dădea veche,
De suflet pomană îmi deteră calu-l."

* * *

Când Mina din Costur acestea aude,
E vesel şi sare în sus în picioare,
Şi-i zice grăindu-i lui Cralevici Marco;
„Ei, negre călugăr, mulţi ani sănătoş
Acum se'mpliniră ani nouă de ziie,
Ce-aştept să-mi aducă o veste ca-aceasta.
Stricat-am lui Marco şi casă şi curte,
Stricat-am şi aprins-am averea lui Marco,
Luat-am ca roabă nevasta-i frumoasă,
Dar încă nu este nevasta-mi în lege,
Că tot aşteptat-am să piară procletul.
Acum că venit-ai, fii naşul, părinte,
Fii naş, ne cunună pe mine cu dânsa".
Cralèviciul Marco ia cartea cea sfântă,
Ia cartea, cunună pe Mina voivodul
Cu cine?... cu Iela, nevasta-i de lege!
Iar când isprăveşte cea slujbă de nuntă,
Şezură cu toţii la vinul cel rumen,
Golesc ei pahare şi-i mare huzurul
Incepe cu vorba cel Mina din Costur:
„Ascultă-mă, Ielo, tu suflet, lumină-mi!
Fuseşi pân'acuma nevasta lui Marco,
De-acum eşti stăpâna şi Doamna lui Mina,
Ci du-te tu, suflet, în beci la comoară,
Ducaţi din cei galbeni adu-ne trei cupe,
Plocon ca să-i facem acestui călugăr."
Se duse şi Iela în beciu la comoară,
Ş'aduce trei cupe ducaţi din cei galbeni;
Dar nu sunt din banii lui Mina voivodul
Ci sunt din averea lui Cralevici Marco.
Şi sabia lui Marco ce-i rău ruginită,
O-aduce ş'o pune în mâna lui Marco.
„Primeşte-o, părinte, în dar dela mine,
„La suflet pomană lui Marco să-i fie."
Iar Marco se uită ş'o tot învârteşte,
Se'ntoarce spre Mina din Costur grăindu
„Stăpâne, voivode, tu Mina din Costur!
Se poate şi-i slobod la vesela-ţi nuntă
Să joc eu o horă, o călugărească?"
Şi Mina-i întoarce cuvântul zicându-i:
„E slobod, fireşte, tu negre călugăr
„E slobod, fireşte, dece să nu fie?"

* * *

Ce lute şi sprinten în sus sare Marco:
De două, de trei ori se'ntoarce, se'nvâ
Se sgudue casa până'n temelie.
Şi trage din teacă cea sabie tăioasă,
O'nvârte spre dreapta, o'nvârte spre stâng
Şi capul lui Mina pe loc îl retează.
Şi strigă pe urmă din toată puterea-i:
„Acum daţi năvală, tovarăşi ieniceri!
„Căci Mina din Costur e dus de pe lume."
Năvală dădură trei sute ieniceri
In curtea şi casa lui Mina din Costur,
Dărâmă şi pradă şi casă şi curte,
Dărâmă şi focul aprind dup'aceea.
Ia Marco nevasta-i, se duce cu dâns
Şi strânge ş'averea lui Mina din Costur
Şi merge viteazul la Prilep cetatea,
Şi-i vesel viteazul, tot cântă pe drumuri.

Tradusă din originalul sârbesc
de N. BATZARIA